YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

16 päivänä marraskuuta 2000 *

Asiassa C-248/98 P,

NV Koninklijke KNP BT, kotipaikka Amsterdam (Alankomaat), edustajanaan asianajaja T. R. Ottervanger, Bryssel, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Loeff, Claeys & Verbeke, 56—58 rue Charles Martel,

valittajana,

jossa valittaja vaatii muutoksenhaussaan yhteisöjen tuomioistuinta kumoamaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen (laajennettu kolmas jaosto) asiassa T-309/94, KNP BT vastaan komissio, 14.5.1998 antaman tuomion (Kok. 1998, s. II-1007),

vastapuolena:

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet R. Lyal ja W. Wils, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies C. Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

* Oikeudenkäyntikieli: hollanti.

vastaajana ensimmäisessä oikeusasteessa,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. La Pergola sekä tuomarit M. Wathelet (esittelevä tuomari), D. A. O. Edward, P. Jann ja L. Sevón,

julkisasiamies: J. Mischo,
kirjaaja: R. Grass,

ottaen huomioon esittelevän tuomarin kertomuksen,

kuultuaan julkisasiamiehen 18.5.2000 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 NV KNP Koninklijke KNP BT on yhteisöjen tuomioistuimeen 9.7.1998 toimittamallaan valituskirjelmällä hakenut muutosta EY:n tuomioistuimen perussäännön 49 artiklan nojalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-309/94, KNP BT vastaan komissio, 14.5.1998 antamaan tuomioon (Kok. 1998,

s. II-1007; jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on osittain kumonnut EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV/C/33.833 — Kartonki) 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (EYVL L 243, s. 1; jäljempänä päätös) ja hylännyt kanteen muilta osin.

Tosiseikat

2 Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan (josta on tullut EY 81 artiklan 1 kohta) rikkomisesta.

3 Valituksenalaisesta tuomiosta ilmenee, että päätös oli tehty sen johdosta, että British Printing Industries Federation, joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, ja Fédération française du cartonnage olivat vuonna 1990 tehneet epävirallisia kanteluja komissiolle, ja niiden tarkastusten johdosta, joita komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, olivat huhtikuussa 1991 tehneet ennalta ilmoittamatta useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.

4 Näiden tarkastusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio päätyi siihen, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun.Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille edellä mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn ja lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä, jotka kaikki vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla kuulluksi suullisesti.

5 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huhtikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

— —

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

— —

ix) NV Koninklijke KNP BT NV:lle sakkoa 3 000 000 ecua;

— — ."

6 Valituksenalaisesta tuomiosta käy lisäksi ilmi tosiseikoista seuraavaa:

"9 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.

10 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents' Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tär-

keimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.

11 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

12 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.

13 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hintaaloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.

14 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeelle. Talousjaoston jäseninä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.

15 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö

Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.

16 Kantaja NV Koninklijke KNP BT (jäljempänä KNP) omisti KNP Vouwkarton BV Eerbeekin (jäljempänä KNP Vouwkarton) täysin 1.1.1990 saakka, jolloin viimeksi mainittu yhtiö siirtyi Mayr-Melnhofin omistukseen. Päätöksen mukaan KNP Vouwkarton, joka oli yksi KNP:n pakkaustoimialan tulosyksiköistä, oli osallistunut PWG:n kokouksiin (vuoden 1988 puoliväliin saakka) sekä JMC:n, PC:n ja talousjaoston kokouksiin. Aikana, jona KNP Vouwkarton osallistui PWG:n kokouksiin, sen edustaja, joka oli kantajan pakkaustoimialan johtaja ja kantajan hallituksen jäsen, toimi puheenjohtajana PWG:n ja PC:n kokouksissa. Kantajan on katsottu olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta KNP Vouwkartonin osalta vuoden 1986 puolivälistä 1.1.1990 saakka.

17 KNP myös osti saksalaisen pakkaustenvalmistajan Herzberger Papierfabrik Ludwig Osthushenrich GmbH und Co KG:n siten, että omistusoikeuden siirto tuli voimaan 31.12.1986; viimeksi mainitun yhtiön tuotantoyksikkö Badische Kartonfabrik (jäljempänä Badische) osallistui PC:n, JMC:n ja talousjaoston kokouksiin. Badische osallistui JMC:n kokoukseen viimeisen kerran vuoden 1989 toukokuussa, ja se erosi PG Paperboardista virallisesti vuoden 1989 lopussa. Koska Badische kuitenkin oli toteuttanut hinnankorotuksia PG Paperboardista erottuaan, komissio katsoi sen osallistuneen kartelliin vaikkakin sen ulkopuolella vuoden 1991 huhtikuuhun saakka. Kantajan on katsottu olevan vastuussa Badischen osallistumisesta kartelliin."

7 Niistä muista 18 yrityksestä, joihin päätös kohdistuu, 16 yritystä sekä ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi oli velvoitettu maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, nostivat kanteen päätöksestä (asiat T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94,

T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94 sekä yhdistetyt asiat T-339/94—T-342/94).

Valituksenalainen tuomio

8 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin alensi valittajalle määrätyn sakon suuruuden 3 000 000 ecusta 2 700 000 ecuun ja hylkäsi muilta osin kumoamiskanteen, jossa oli vaadittu päätöksen kumoamista kokonaan tai osittain.

9 Valittaja oli esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa neljä kanneperustetta, joihin vedoten se vaati sakon poistamista tai alentamista. Kanneperusteiden mukaan komissio oli perustellut päätöstä riittämättömästi sakon suuruuden määräämisen osalta, komissio oli tehnyt arviointivirheen katsoessaan valittajan kuuluneen kartellin "johtajiin", perusteluvelvollisuutta oli rikottu ja valittajalle määrätyn sakon laskennassa oli tapahtunut virheitä.

Kanneperuste, jonka mukaan komissio oli perustellut päätöstä riittämättömästi sakkojen suuruuden määräämisen osalta

10 Valittaja väitti, että huolimatta siitä, että sakkojen yleinen taso oli melko korkea, päätöksen perusteella ei voinut päätellä, miten komissio oli käytännössä määrännyt valittajan sakon suuruuden.

11 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut tästä seuraavaa:

"67 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. mm. asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 51 kohta).

68 Kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

69 Komissiolla on kunkin sakon määrää vahvistaessaan lisäksi harkintavaltaa, eikä voida katsoa, että se olisi tätä tehdessään velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa (ks. vastaavasti asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1165, 59 kohta).

70 Sakkojen yleisen tason määräämisessä huomioon otetut perusteet on ilmoitettu päätöksen 168 perustelukappaleessa ja yksittäisten sakkojen suuruuden määräämisessä huomioon otetut perusteet 169 perustelukappaleessa. Yksit-

täisten sakkojen osalta komissio on lisäksi päätöksen 170 perustelukappaleessa selvittänyt, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden yritysten on pääsääntöisesti katsottu olleen kartellin 'johtajia' ja muiden yritysten kartellin 'rivijäseniä'. Komissio on päätöksen 171 ja 172 perustelukappaleessa todennut, että Renalle ja Storalle määrättäviä sakkoja on alennettava huomattavasti sen huomioon ottamiseksi, että ne ovat olleet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa, ja että kahdeksan muun yrityksen, muun muassa kantajan, sakoista voidaan tehdä suhteessa pienempi alennus, koska ne eivät ole väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa kiistäneet niitä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä, joihin komission niitä vastaan esittämät väitteet perustuivat.

71 Komissio on sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle jättämissään kirjelmissä että tämän esittämään kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa selittänyt, että sakot on laskettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, on vuonna 1990 saanut yhteisön kartonkimarkkinoilta. Yrityksille on siten määrätty sakkoja, joiden perustaso on 9 tai 7,5 prosenttia tästä yrityskohtaisesta liikevaihdosta sen mukaan, onko yritys ollut kartellin 'johtaja' vai muu. Komissio on lisäksi ottanut huomioon eräiden yritysten mahdollisen yhteistyöhalukkuuden komissiossa käydyssä menettelyssä. Kahden yrityksen sakkoa on tästä syystä alennettu kahdella kolmasosalla, kun taas eräiden muiden yritysten sakkoa on alennettu yhdellä kolmasosalla.

72 Komission toimittamasta taulukosta, joka sisältää yksittäisten sakkojen määrän vahvistamista koskevia tietoja, ilmenee, että vaikka sakkojen suuruutta ei ole määrätty soveltamalla pelkästään edellä mainittuja lukuja tiukan matemaattisesti, luvut on kuitenkin otettu järjestelmällisesti huomioon sakkoja laskettaessa.

73 Päätöksessä ei kuitenkaan täsmennetä, että sakot on laskettu kunkin yrityksen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella. Perusprosentteja 9 ja 7,5, joista suurempaa käytettiin laskel-

taessa 'johtaja'-yrityksille määrättäviä sakkoja ja pienempää laskettaessa 'rivijäseninä' olleille yrityksille määrättäviä sakkoja, ei myöskään mainita päätöksessä. Siinä ei mainita myöskään Renalle ja Storalle sekä kahdeksalle muulle yritykselle, muun muassa kantajalle, myönnettyjen alennusten prosenttimääriä.

74 Tässä asiassa on ensinnäkin katsottava, että kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 264 kohta).

75 Toiseksi on todettava, että jos silloin kun kunkin sakon suuruus määrätään ottamalla järjestelmällisesti huomioon tietyt tarkat tiedot, kuten tässä asiassa, päätöksessä mainittaisiin kaikki nämä tekijät, yritykset voisivat paremmin arvioida, onko komissio tehnyt virheitä yksittäisten sakkojen määrää vahvistaessaan ja onko kunkin yksittäisen sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin. Se, että päätöksessä olisi tässä tapauksessa mainittu kyseiset tekijät eli perusteena käytetty liikevaihto, viitevuosi, käytetyt perusprosentit ja sakkojen alennusprosentit, ei olisi merkinnyt niiden yritysten, joille päätös on osoitettu, tarkan liikevaihdon sellaista implisiittistä ilmaisemista, joka olisi voinut olla perustamissopimuksen 214 artiklan rikkomista. Kuten komissio on itse korostanut, kunkin yksittäisen sakon määrä ei ollut seurausta kyseisten tekijöiden tiukan matemaattisesta soveltamisesta.

76 Komissio on sitä paitsi suullisessa käsittelyssä myöntänyt, ettei mikään olisi estänyt sitä ilmoittamasta päätöksessä niitä tekijöitä, jotka otettiin huomioon järjestelmällisesti ja jotka ilmaistiin kilpailupolitiikasta vastaavan komission jäsenen päätöksen tekopäivänä pitämässä lehdistötilaisuudessa. Tältä osin on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen

perustelujen on oltava itse päätöksessä ja että komission myöhemmät selitykset voidaan ottaa huomioon vain poikkeuksellisissa olosuhteissa (ks. asia T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomio 2.7.1992, Kok. 1992, s. II-1931, 131 kohta ja vastaavasti asia T-30/89, Hilti v. komissio, tuomio 12.12.1991, Kok. 1991, s. II-1439, 136 kohta).

77 Näistä toteamuksista huolimatta on todettava, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa sakkojen määrän vahvistamisen osalta esitetyt perustelut ovat vähintäänkin yhtä yksityiskohtaisia kuin komission aikaisemmissa, samanlaisia kilpailusääntöjen rikkomisia koskevissa päätöksissä. Vaikka perustelujen virheellisyys on viran puolesta huomioon otettava seikka, yhteisöjen tuomioistuimet eivät päätöksen antamishetkeen mennessä olleet arvostelleet sitä käytäntöä, jota komissio noudatti määräämiensä sakkojen perustelemisessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensimmäisen kerran vasta asiassa T-148/89, Tréfilunion vastaan komissio, 6.4.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. II-1063, 142 kohta) sekä asiassa T-147/89, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1057, julkaistu lyhennelmänä), ja asiassa T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1191, julkaistu lyhennelmänä), samana päivänä antamissaan tuomioissa korostanut olevan toivottavaa, että yritykset saisivat yksityiskohtaisesti tietää niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

78 Tästä seuraa, että kun komissio toteaa päätöksessä, että yhteisön kilpailusääntöjä on rikottu, ja määrää rikkomiseen osallistuneille yrityksille sakkoja siten, että se ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä, jotta ne, joille päätös on osoitettu, voivat tarkastaa, onko sakkojen taso perusteltu, ja arvioida mahdollisen syrjinnän olemassaoloa.

79 Edellä 77 kohdassa mainituissa erityisissä olosuhteissa ja ottaen huomioon se, että komissio on oikeudenkäyntimenettelyssä osoittautunut halukkaaksi esittämään kaikki sakkojen laskentatapaa koskevat asiaan vaikuttavat tiedot, sitä, ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen, ei voida tässä asiassa pitää sellaisena perusteluvelvollisuuden rikkomisena, jonka vuoksi olisi perusteltua poistaa sakot kokonaan tai osittain.

80 Kanneperustetta ei siten voida hyväksyä."

Kanneperusteet, jotka koskivat yhtäältä sitä, että komissio oli tehnyt arviointivirheen katsoessaan valittajan kuuluneen kartellin "johtajiin", ja toisaalta perusteluvelvollisuuden rikkomista tältä osin

12 Valittaja väitti komission pitäneen sitä virheellisesti yhtenä kartellin "johtajista", sillä komissio oli ollut väärässä olettaessaan, että PWG ja PC olivat hyväksyneet valittajan edustajan puheenjohtajakseen KNP-konsernin vallan vuoksi.

13 Valittajan mukaan päätöstä oli sitä paitsi perusteltu riittämättömästi, koska siitä ei ilmennyt nimenomaisesti, oliko PWG:n puheenjohtajuuden lyhytaikaisuus otettu huomioon.

14 Tästä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut seuraavaa:

"88 Päätöksen 170 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan '[k]artellin "johtajien" eli niiden tärkeimpien kartongintuottajien, jotka osallistuivat PWG:n kokouksiin (Cascades, Finnboard, [Mayr-Melnhof], MoDo, Sarrió ja Stora), on kannettava erityinen vastuu, koska on ilmeistä, että juuri ne tekivät tärkeimmät päätökset ja olivat kartellin vetäjiä'.

89 Saman perustelukappaleen toisen kohdan mukaan kantajan on 'myös katsottava kuuluneen kartellin johtajiin sen ajan, kun se osallistui PWG:n toimintaan' eli vuoden 1988 puoliväliin saakka (36 perustelukappaleen toinen kohta). Päätöksessä täsmennetään kantajan toimineen PC:n ja PWG:n puheenjohtajana 'kriittisellä hetkellä'.

90 Lisäksi päätöksessä kuvaillaan laajasti PWG:n keskeistä osuutta kartellissa (mm. 36—38 ja 130—132 perustelukappale).

91 Tästä siis ilmenee, että päätöksessä on perusteltu riittävästi sitä, miksi komissio piti kantajaa yhtenä kartellin 'johtajista'.

92 Siitä, onko tämä perustelu hyväksyttävä, on todettava, ettei kantaja kiistä sitä, että se osallistui PWG:n kokouksiin, eikä myöskään sitä, että se hoiti PWG:n puheenjohtajuutta kartellin kahden ensimmäisen toimintavuoden aikana. Kantaja ei kiistä myöskään sen paikkansapitävyyttä, että PWG:llä oli pääasiallisesti kilpailunvastainen tarkoitus, eikä sitä, että komission toteamaa kilpailunvastaista toimintaa todella harjoitettiin.

93 Kantajaa on näin ollen aiheellisesti pidetty yhtenä kartellin 'johtajista' sakkoja laskettaessa, eikä komission toteamuksen oikeellisuuteen vaikuta se, miten kantaja tosiasiallisesti toimi PWG:ssä, eikä se, mistä syystä kantaja sai hoitaakseen tämän toimielimen puheenjohtajuuden.

94 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, että kantajaa olisi kuitenkin voitu pitää yhtenä kartellin 'johtajista' ja sille olisi voitu määrätä siitä seuraamus ainoastaan vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1988 puoliväliin ulottuvalta ajanjaksolta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on sakkojen osalta täysi harkintavalta, ja tämän harkintavallan nojalla se arvioi nyt tehdyn päätelmän merkitystä tutkiessaan kantajalle määrätyn sakon laskennassa tapahtuneita virheitä koskevaa kanneperustetta (jäljempänä 104 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

95 Kanneperustetta ei näin ollen voida hyväksyä."

Kanneperuste, jonka mukaan valittajalle määrätyn sakon laskennassa oli tapahtunut virheitä

15 Valittaja väitti, että komission olisi sakkoa laskiessaan pitänyt ottaa huomioon se, että Badischen markkinaosuus oli erittäin pieni, ja se, että Badischen osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomiseen oli vuoden 1989 lopusta lähtien ollut vähäistä sen osallistuessa siihen vain Yhdistyneen kuningaskunnan osalta. Valittajan mukaan seuraamusta määrättäessä oli virheellisesti katsottu, että sen kaksi tytäryhtiötä olisi osallistunut kartelliin koko sen ajan, jona kilpailusääntöjä oli rikottu, eli vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1991 huhtikuuhun.

16 Valittajan mukaan yksi niistä luvuista, joita komissio oli käyttänyt sakkoa laskiessaan, ei myöskään vastannut Badischen todellista liikevaihtoa.

17 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut siitä, miten oli otettu huomioon se, kuinka kauan valittaja oli osallistunut kartelliin, seuraavaa:

"55 Edellä on jo todettu — — komission katsoneen aiheellisesti, että kantaja on vastuussa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta Badischen osalta.

56 Kantaja on myöntänyt, että se on sen jälkeenkin, kun se vuonna 1989 erosi PG Paperboardin toimielimistä, edelleen saanut tietoja hinta-aloitteista.

57 Kantaja ei myöskään kiistä sitä, että päätöksen liitteenä olevista taulukoista F ja G ilmenee, että se korotti vuoden 1990 huhtikuussa ja vuoden 1991 tammikuussa GD-kartonkinsa hintoja Saksassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa samalle tasolle kuin ne yritykset, jotka osallistuivat PG Paperboardin toimielinten toimintaan vuoden 1991 huhtikuuhun saakka.

58 Tästä siis ilmenee, että kantaja tahallaan käytti hyödykseen perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia toimia, koska se ei voinut olla tietämätön siitä, että sen käyttämät tiedot perustuivat salaiseen yhteistyöhön.

59 Komissio on siis aiheellisesti katsonut päätöksen 162 perustelukappaleen kuudennessa kohdassa, että kantajan oli 'katsottava osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen siihen ajankohtaan saakka, jolloin yrityskohtaiset tutkimukset tehtiin', eli 23. ja 24.4.1991 saakka.

60 Tästä seuraa, että kanneperuste on hylättävä."

18 Lisäksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut seuraavaa:

"104 Kuten edellä on jo todettu — — komissio on katsonut aiheellisesti, että kantaja on vastuussa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta KNP Vouwkartonin ja Badischen osalta. Komissio on myös aiheellisesti katsonut kantajan osallistuneen kartelliin vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1991 huhtikuuhun — —.

105 Tästä seuraa, että kantajan väitteet, joiden mukaan sen osallistumista kartelliin on arvioitu virheellisesti, on hylättävä.

106 On hylättävä myös kantajan väite, joka perustuu päätöksen 1 artiklan hollanninkielisessä versiossa olevaan virheeseen siltä osin, kuin siinä todetaan kantajan osallistuneen 'sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka o[li]vat peräisin vuoden 1988 puolivälistä'. Koska päätöksen päätösosa on ymmärrettävä päätöksen perustelujen valossa (ks. esim. yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 ja 114/73, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, s. 1663, 122—124 kohta), on todettava, että päätöksen perusteluista ilmenee selvästi komission tarkoittaneen katsoa, että kantaja osallistui sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka olivat peräisin vuoden 1986 puolivälistä. Kantajan kannekirjelmästä sitä paitsi ilmenee selvästi (8 kohta, jossa viitataan päätöksen 162 perustelukappaleeseen), että myös kantaja on ymmärtänyt riidanalaisen päätöksen tällä tavalla.

107 On muistutettava, että sakkojen perustaso oli 9 tai 7,5 prosenttia kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saamasta liikevaihdosta, siten että ensin mainittua prosenttia sovellettiin kartellin johtajiksi katsottuihin yrityksiin ja pienempää pro-

senttia muihin yrityksiin. Komissio on oikeudenkäyntiä edeltäneessä menettelyssä ja etenkin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa vahvistanut, että näitä perustasoja todella sovellettiin.

108 Kantajan tapauksessa on todettava, että Badischen erittäin pieneen markkinaosuuteen perustuvaa väitettä ei voida hyväksyä. Komissio on Badischen osalta — kuten muidenkin yritysten osalta — ottanut huomioon yhteisön kartonkimarkkinoilta saadun liikevaihdon. Näin tehdessään se on arvioinut, mikä on Badischen todellinen koko ja taloudellinen valta näillä markkinoilla. Koska komissio on Badischen osalta käyttänyt vuoden 1989 liikevaihtoa eikä vuoden 1990 — pienempää — liikevaihtoa — —, kuten yhdenvertaisuusperiaate olisi edellyttänyt, kantajan sakkoa on kuitenkin alennettava. Tältä osin on lisättävä, että komissio ei voi yksittäistapauksessa poiketa sakkojen suuruuden määräämisessä yleisesti sovelletuista perusteista selittämättä sitä mitenkään päätöksessä. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä. Päätöstä ei voida selittää vasta jälkikäteen yhteisöjen tuomioistuimissa, paitsi erityisissä olosuhteissa, joista tässä tapauksessa ei ole kyse (ks. mm. em. asia Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomion 131 kohta).

109 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen pyynnöstä esitetyistä selvityksistä, jotka koskevat sitä, miten kantajalle määrätyn sakon suuruus on määrätty, ilmenee myös, että prosenttilukua 9 sovellettiin KNP Vouwkartonin vuoden 1989 liikevaihtoon koko siltä ajalta, jolloin KNP omisti tämän yhtiön, eli 1.1.1990 saakka, vaikkei yksikään KNP:n edustaja osallistunut PWG:n kokouksiin vuoden 1988 puolivälin jälkeen.

110 Komissio on sekä kirjallisessa vastauksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kysymyksiin että istunnossa kuitenkin esittänyt vaihtoehtoisen tavan laskea sakko. Tämän toisen laskentatavan mukaan sakko lasketaan soveltamalla sekä KNP Vouwkartonin että Badischen liike-

vaihtoon prosenttilukua 9 koko siltä ajalta, jolloin kantaja kuului kartellin 'johtajiin', ja prosenttilukua 7,5 muulta ajalta.

111 On todettava, että ainoastaan tämä laskentatapa on sopusoinnussa päätöksen 170 perustelukappaleen toisen kohdan kanssa, jossa todetaan, että kantajan on 'katsottava kuuluneen kartellin johtajiin sen ajan, kun se osallistui PWG:n toimintaan'. Tämä toteamus on siis otettava huomioon sakon suuruutta määrättäessä.

112 Konsernin sisäisestä kartonginmyynnistä on todettava, ettei kantaja ole esittänyt mitään todisteita, joilla voitaisiin näyttää toteen, ettei komission olisi pitänyt ottaa tätä myyntiä huomioon sakkoa laskiessaan.

113 Kaikesta edellä olevasta seuraa, että kantajalle määrättyä sakkoa on alennettava.

114 Koska sakon määrän alentaminen ei ole perusteltua minkään muun kuin sen kanneperusteen johdosta, joka koskee kantajalle määrätyn sakon laskennassa tapahtuneita virheitä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vahvistaa täyden harkintavaltansa nojalla sakon määräksi 2 700 000 ecua."

Valitus

19 Valittaja on valituksessaan vaatinut, että valituksenalainen tuomio ja päätös kumotaan ja että sille määrätty sakko poistetaan tai että sitä ainakin alennetaan. Toissijaisesti valittaja on vaatinut, että asia palautettaisiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen.

20 Valittaja perustaa valituksensa neljään valitusperusteeseen.

Ensimmäinen valitusperuste

21 Valittaja väittää ensimmäisenä valitusperusteenaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehneen virheen, kun se ei ole kumonnut päätöstä perustelujen puutteellisuuden vuoksi, ja jättäneen EY:n perustamissopimuksen 190 artiklan (josta on tullut EY 253 artikla) mukaisen perusteluvelvollisuuden itse täyttämättä, kun se ei ole perustellut sitä, miksi se ei ole kumonnut päätöstä.

22 Valittajan mukaan päätös ei sisällä riittävästi sakon määräämistapaan, valittajan kahden tytäryhtiön (KNP Vouwkarton ja Badische) osallistumisasteeseen, liikevaihtoon ja kilpailusääntöjen rikkomisen kestoon ja vakavuuteen liittyviä tietoja. Komissio antoi lisäselvitystä näistä seikoista vasta kuukautta ennen suullista käsittelyä ja sen aikana.

23 Valittaja väittää, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan komission on kuitenkin itse päätöksessä ilmoitettava, mitä tapaa käyttäen sakko on vahvistettu. Näin on varsinkin siksi, että tässä tapauksessa valittajan on katsottu olevan vastuussa useiden yritysten käyttäytymisestä.

24 Valittaja toteaa lisäksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön vastaisesti hyväksynyt valituksenalaisen tuomion 79 kohdassa, että "erityiset olosuhteet" saivat tässä tapauksessa rajoittaa komission perusteluvelvollisuutta, vaikka matemaattista kaavaa käyttänyt komissio olisi voinut ilmoittaa kaavan päätöksessä, kuten myös ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 78 kohdassa.

25 Sillä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin itse on vain asioissa Tréfilunion vastaan komissio, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio ja Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio antamissaan edellä mainituissa tuomioissa (jäljempänä betoniteräsverkkotuomiot), joihin on viitattu valituksenalaisen tuomion 77 kohdassa, tarkentanut perusteluvelvollisuuden ulottuvuutta, ei ole merkitystä, koska perusteluvelvollisuus johtuu perustamissopimuksen 190 artiklasta eikä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä.

26 Komissio toteaa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöön (ks. asia C-219/95 P, Ferriere Nord v. komissio, tuomio 17.7.1997, Kok. 1997, s. I-4411, 32 kohta ja sitä seuraavat kohdat ja em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta) viitaten, että komissiolla on harkinnanvaraa, kun se päättää yksittäistapauksessa sakon määrästä, samoin kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella, kun se muuttaa tätä määrää EY:n perustamissopimuksen 172 artiklaan (josta on tullut EY 229 artikla) ja asetuksen N:o 17 17 artiklaan perustuvan täyden harkintavaltansa nojalla. Harkinnanvarasta johtuu, ettei ole välttämätöntä esittää perusteluja, joissa olisi hyvin yksityiskohtaisesti selitetty laskentatapa.

27 Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa katsonut, että päätöksen 169—172 perustelukappaleessa on "riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista".

28 Komissio väittää, että valituksenalaisen tuomion 75—79 kohta ovat sinänsä turhia. Komissio katsoo lisäksi, että valittaja on tulkinnut betoniteräsverkkotuomioita virheellisesti. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on komission käsityksen mukaan näissä tuomioissa, kuten valituksenalaisessa tuomiossakin, katsonut komission päätöksen perustelut riittäviksi ja samalla ilmaissut toiveensa siitä, että käytetty laskentamenetelmä olisi läpinäkyvämpi. Näin tehdessään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole katsonut läpinäkyvyyden puuttumista päätöksen perustelujen puuttumiseksi. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamus johtuu korkeintaan hyvän hallintotavan periaatteesta siinä mielessä, että päätösten adressaattien ei pitäisi joutua panemaan vireille oikeudenkäyntiä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa saadakseen tietää komission käyttämän laskentatavan kaikki yksityiskohdat. Tällaiset näkemykset eivät kuitenkaan sinänsä ole päätöksen kumoamisperuste.

29 Komissio toteaa vielä, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on äskettäin vahvistanut tällä tavoin täsmennetyn betoniteräsverkkotuomioiden ulottuvuuden. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan tietoja, joiden osalta on toivottavaa, että komissio ilmoittaa ne päätöksen adressaatille, ei ole pidettävä lisäperusteluina, vaan pelkkänä päätöksessä ilmoitettujen arviointiperusteiden ilmaisemisena lukuina, mikäli nämä arviointiperusteet ovat määrällisesti ilmaistavissa (ks. mm. asia T-151/94, British Steel v. komissio, tuomio 11.3.1999, Kok. 1999, s. II-629, 627 ja 628 kohta ja yhdistetyt asiat T-305/94—T-307/94, T-313/94—T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, tuomio 20.4.1999, Kok. 1999, s. II-931, 1180—1184 kohta).

30 Aluksi on todettava, mitkä olivat ne eri vaiheet ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päättelyssä, joita edeten se antoi ratkaisunsa kanneperusteesta, jonka mukaan sakkojen laskennan osalta perusteluvelvollisuutta ei ollut täytetty.

31 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensin todennut valituksenalaisen tuomion 67 kohdassa, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat tutkia päätöksen laillisuuden, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan

riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mainitseman oikeuskäytännön lisäksi mm. asia C-22/94, Irish Farmers Association ym., tuomio 15.4.1997, Kok. 1997, s. I-1809, 39 kohta).

32 Seuraavaksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 68 kohdassa, että kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus riippuu useista seikoista, joihin kuuluvat asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta).

33 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa seuraavaa:

"Kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 264 kohta)."

34 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin valituksenalaisen tuomion 75—79 kohdassa lieventänyt 74 kohtaan sisältyvän näkemyksen ulottuvuutta tavalla, joka ei ole yksiselitteinen.

35 Valituksenalaisen tuomion 75 ja 76 kohdasta käy nimittäin ilmi, ettei päätökseen sisälly tarkkoja tietoja niistä seikoista, jotka komissio oli järjestelmällisesti ottanut huomioon sakkojen suuruutta määrätessään, vaikka se olisi voinut ne ilmoittaa ja vaikka niiden avulla yritykset olisivat voineet paremmin arvioida, oliko komissio tehnyt virheitä yksittäisen sakon määrää vahvistaessaan ja oliko sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 77 kohdassa todennut lisäksi olevan betoniteräsverkkotuomioiden mukaisesti toivottavaa, että yritykset saisivat tietää yksityiskohtaisesti niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

36 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 79 kohdassa päätynyt siihen, että se, "ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen", oli oikeutettua tuon tapauksen erityisissä olosuhteissa, joiksi katsottiin se, että laskentaan vaikuttaneet tekijät ilmoitettiin oikeudenkäynnin yhteydessä, ja se, että betoniteräsverkkotuomioihin sisältyvä tulkinta perustamissopimuksen 190 artiklasta oli uudenlainen.

37 Ennen kuin valittajan väitteiden pohjalta tutkitaan, onko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ollut oikeassa käsityksessään siitä, mitä seurauksia perusteluvelvollisuuden noudattamisen kannalta on sillä, että laskentaan vaikuttaneista tekijöistä annetaan tieto oikeudenkäynnin yhteydessä, ja sillä, että betoniteräsverkkotuomioissa tehtiin uudenlainen tulkinta, on käsiteltävä sitä, edellyttikö perustamissopimuksen 190 artiklassa asetetun perusteluvelvollisuuden noudattaminen, että komission oli päätöksessään niiden arviointiperusteiden lisäksi, joiden avulla se on päätellyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston, annettava yksityiskohtaisempi selvitys sakkojen laskentatavasta.

38 Tältä osin on todettava, että kun on kyse sellaisista päätöksistä nostetuista kanteista, joissa komissio on määrännyt yrityksille sakkoja kilpailusääntöjen rikkomisesta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kahdella tapaa toimivaltainen.

39 Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on tutkia päätösten laillisuus EY:n perustamissopimuksen 173 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 230 artikla) nojalla. Tällöin sen on muun muassa tutkittava, onko perustamissopimuksen 190 artiklassa asetettua perusteluvelvollisuutta, jonka laiminlyöminen johtaa päätöksen kumoamiseen, noudatettu.

40 Toisaalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on toimivalta perustamissopimuksen 172 artiklassa ja asetuksen N:o 17 17 artiklassa sille annetun täyden harkintavallan nojalla arvioida, onko sakkojen suuruus asianmukainen. Tämä arviointi saattaa edellyttää sellaisten lisätietojen esittämistä ja huomioon ottamista, joita perustamissopimuksen 190 artiklassa asetettu perusteluvelvollisuus ei sinänsä edellytä mainitsemaan päätöksessä.

41 Perusteluvelvollisuuden noudattamisen tutkimisesta on todettava, että asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan toisen alakohdan mukaan "sakon suuruutta määriteltäessä on otettava huomioon rikkomuksen vakavuuden lisäksi sen kesto".

42 Kun otetaan huomioon valituksenalaisen tuomion 67 ja 68 kohdassa mainittu oikeuskäytäntö, perusteluvelvollisuudesta johtuvat aineelliset vaatimukset täyttyvät näin ollen, jos komissio ilmoittaa päätöksessään ne arviointiperusteet, joiden avulla se on määrittänyt kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston. Mikäli näitä arviointiperusteita ei ole ilmoitettu, päätöstä rasittaa perustelujen puutteellisuus.

43 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lainmukaisesti katsonut valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa, että komissio oli täyttänyt nämä vaatimukset. On nimittäin todettava ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tavoin, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa ilmoitetaan ne perusteet, joita komissio oli käyttänyt sakkoja laskiessaan. Näistä 167 perustelukappale koskee nimenomaan kilpailusääntöjen rikkomisen kestoa; siihen — samoin kuin 168 perustelukappaleeseen — sisältyvät myös ne näkemykset, joihin komissio oli perustanut käsityksensä kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuudesta ja sakkojen yleisestä suuruudesta; 169 perustelukappaleessa mainitaan ne tekijät, jotka komissio oli ottanut huomioon päättäessään kullekin yritykselle määrättävästä

sakosta; 170 perustelukappaleessa määritellään, mitä yrityksiä oli pidettävä kartellin "johtajina", mistä seurasi erityinen vastuu muihin yrityksiin verrattuna; 171 ja 172 perustelukappaleessa todetaan lopuksi, mikä vaikutus sakkojen suuruuteen oli sillä, että tietyt tuottajat olivat harjoittaneet yhteistyötä komission kanssa, kun se suoritti tarkastuksia tosiseikoista varmistuakseen, tai kun ne vastasivat väitetiedoksiantoon.

44 Se, että tarkempia tietoja, kuten yritysten liikevaihto tai komission käyttämät alennusprosentit, on annettu myöhemmin lehdistötilaisuudessa tai oikeudenkäynnin kuluessa, ei heikennä valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa tehtyä toteamusta. Tarkennukset, joita kanteen kohteena olevan päätöksen tekijä tekee ja joilla täydennetään jo sinänsä riittäviä perusteluja, eivät varsinaisesti kuulu perusteluvelvollisuuden noudattamiseen, vaikka niistä saattaa olla hyötyä siinä päätöksen perustelujen sisällön tutkimisessa, jonka yhteisöjen tuomioistuimet suorittavat, siinä mielessä, että niiden avulla toimielin voi selventää päätöksen perustana olevia syitä.

45 Komissio ei tietenkään saa viedä itseltään harkintavaltaansa sitä kautta, että se käyttäisi yksinomaan ja mekaanisesti laskentakaavoja. Se voi kuitenkin sisällyttää päätökseensä perusteluja, jotka ylittävät sen, mitä tämän tuomion 42 kohdassa tarkoitetut vaatimukset edellyttävät, esimerkiksi ilmoittamalla numerotietoja, jotka ovat auttaneet sitä, kun se on käyttänyt harkintavaltaansa erityisesti sen suhteen, millaista varoittavaa vaikutusta tavoitellaan, kun useille yrityksille, jotka ovat eri lailla aktiivisesti osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen, määrätään sakkoja.

46 Saattaa nimittäin olla toivottavaa, että komissio käyttäisi tätä mahdollisuutta hyväkseen, jotta yritykset saisivat tietää yksityiskohtaisesti niille määrätyn sakon laskentatavan. Tämä voi yleisellä tasolla edistää hallintotoiminnan avoimuutta ja helpottaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työtä, kun se toimii täyden harkintavaltansa nojalla, jolloin sen on kyettävä arvioimaan kanteen kohteena olevan päätöksen lainmukaisuuden lisäksi myös määrätyn sakon asianmukaisuutta. Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan muuta perusteluvelvollisuudesta johtuvien vaatimusten ulottuvuutta, kuten komissio on korostanut.

47 Tästä seuraa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei olisi saanut perustamissopimuksen 190 artiklan vastaisesti valituksenalaisen tuomion 78 kohdassa katsoa, että "kun komissio — — ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä". Vastaavasti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei olisi myöskään saanut sen jälkeen, kun se on valituksenalaisen tuomion 74 kohdassa todennut, että päätökseen sisältyi "riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista", lausua valituksenalaisen tuomion 79 kohdassa, "ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen", sillä perustelut ovat keskenään ristiriitaiset.

48 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen näin tekemä oikeudellinen virhe ei kuitenkaan ole sellainen, että se johtaisi valituksenalaisen tuomion kumoamiseen, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on edellä esitetyn perusteella pätevästi hylännyt kanneperusteen, jonka mukaan sakkojen laskennan osalta perusteluvelvollisuutta olisi rikottu, huolimatta siitä, mitä valituksenalaisen tuomion 75—79 kohdassa on lausuttu.

49 Koska komission ei tarvinnut perusteluvelvollisuutta noudattaakseen ilmoittaa päätöksessään sakkojen laskentatapaan liittyviä numerotietoja, ei ole tarpeen tutkia valittajan väitteitä, jotka pohjautuvat tähän virheelliseen lähtökohtaan.

50 Ensimmäinen valitusperuste on tämän vuoksi hylättävä.

Toinen valitusperuste

51 Toisena valitusperusteenaan valittaja vetoaa siihen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole lausunut mitään valittajan väitteestä, jonka mukaan komissio on toiminut lainvastaisesti, kun se oli määrännyt valittajan maksamaan

sakkoa vuoden 1989 jälkeiseltä ajalta, tai — toissijaisesti — komission ei olisi pitänyt määrätä valittajalle kuin erittäin pieni sakko, koska se oli osallistunut kartelliin ainoastaan erittäin vähäisessä määrin. Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon näitä erityisiä olosuhteita, se on jättänyt noudattamatta perustamissopimuksen 190 artiklaa.

52 Lisäksi valittaja katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toimineen virheellisesti, kun se on soveltanut yrityksen liikevaihtoon kyseiseltä ajanjaksolta 7,5 prosentin suuruista prosenttilukua, mikä oli epäasianmukaista, koska valittaja oli osallistunut kartelliin pelkästään erittäin vähäisessä määrin.

53 Valitusperusteen ensimmäisestä osasta todettakoon komission tavoin, että valituksenalaisen tuomion 55—59 kohdasta käy ilmi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on lausunut valittajan väitteestä ja hylännyt sen. Perustelujen puutteellisuuteen perustuva valitusperuste on näin ollen hylättävä.

54 Valitusperusteen toiseen osaan on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on täysi harkintavalta, kun se ratkaisee yhteisön oikeuden rikkomisesta yrityksille määrättyjen sakkojen suuruuden, eikä yhteisöjen tuomioistuimen asiana ole korvata kohtuullisuussyistä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen harkintaa omallaan, kun se käsittelee oikeuskysymyksiä valituksen yhteydessä (em. asia Ferriere Nord v. komissio, tuomion 31 kohta).

55 Nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa valittaja on tyytynyt pelkästään moittimaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaisua sakon asianmukaisesta määrästä mutta ei ole ilmoittanut syitä, joiden vuoksi yhteisöjen tuomioistuin voisi lain mukaan kumota tämän ratkaisun. Valitusperusteen toinen osa on siis jätettävä tutkimatta.

56 Tästä seuraa, että toinen valitusperuste on hylättävä.

Kolmas valitusperuste

57 Kolmantena valitusperusteenaan valittaja väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ollut väärässä, kun se on valituksenalaisen tuomion 112 kohdassa katsonut konsernin sisäisestä kartonginmyynnistä, "ettei kantaja ole esittänyt mitään todisteita, joilla voitaisiin näyttää toteen, ettei komission olisi pitänyt ottaa tätä myyntiä huomioon sakkoa laskiessaan".

58 Valittaja huomauttaa, että vasta suullisessa käsittelyssä on käynyt ilmi, että komissio oli Badischen osalta sisällyttänyt sakon laskentaperustana käytettyyn liikevaihtoon kyseisen tuotteen sisäisen myynnin (sisaryhtiölle, joka jalosti tuotetta). Valittaja oli tuolloin väittänyt, etteivät tällaiset liiketoimet vaikuttaneet mitenkään yhteisön markkinoihin eikä niitä saanut ottaa huomioon sakkoa määritettäessä.

59 Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tässä tilanteessa katsonut, ettei valittaja ollut esittänyt "mitään todisteita" tältä osin, se on valittajan käsityksen mukaan loukannut puolustautumisoikeuksia, perusteluvelvollisuutta, yhdenvertaisuusperiaatetta ja suhteellisuusperiaatetta sekä toiminut vastoin asetuksen N:o 17 15 artiklaa.

60 Komission mukaan valittaja oli vastoin väitteitään jo pitkään ollut tietoinen siitä, että sisäinen liikevaihto otettiin huomioon yrityksen markkinaosuuksia laskettaessa. Vaikka pitääkin paikkansa, että valittaja puuttui tähän seikkaan suullisessa käsittelyssä, se ei kuitenkaan selittänyt, miksi myynti sisaryhtiölle olisi pitänyt vähentää liikevaihdosta. Näin ollen käsitys, johon ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on päätynyt valituksenalaisen tuomion 112 kohdassa, on oikea.

61 Tästä valitusperusteesta on todettava, ettei se voi menestyä. Vaikka valittaja olisikin todellisuudessa esittänyt ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen istunnossa todisteet sen kantansa tueksi, että komissio ei olisi saanut ottaa huomioon konsernin sisäistä kartonginmyyntiä sakkoa vahvistaessaan, tätä kantaa ei voitaisi hyväksyä asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan vuoksi, jonka tarkoituksena on varmistaa se, että seuraamus on oikeassa suhteessa yrityksen merkitykseen niillä tuotemarkkinoilla, joilla kilpailusääntöjä on rikottu (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 100/80—103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.3.1983, Kok. 1983, s. 1825, 119 kohta).

62 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-304/94, Europa Carton vastaan komissio, 14.5.1998 antamassaan tuomiossa (Kok. 1998, s. II-869, 128 kohta) esittämään seuraavaan päätelmään voidaan perustellusti yhtyä: "Se, että Europa Cartonin sisäisten kartongintoimitusten arvoa ei otettaisi huomioon, merkitsisi väistämättä vertikaalisesti integroitujen yhtiöiden perusteetonta suosimista. Kartellista saatua hyötyä ei tässä tilanteessa voitaisi ottaa huomioon, ja kyseinen yritys välttyisi seuraamukselta, joka on oikeassa suhteessa sen asemaan niiden tuotteiden markkinoilla, joiden osalta kilpailusääntöjä on rikottu."

63 Näin ollen kolmas valitusperuste on hylättävä.

Neljäs valitusperuste

64 Neljäntenä valitusperusteenaan valittaja väittää, että komissio on ollut väärässä katsoessaan sakkoa vahvistaessaan valittajan olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Badische oli syyllistynyt vuoden 1986 puolivälistä alkaen, vaikka valittaja hankki tämän yhtiön omistukseensa vasta 1.1.1987 lukien, ja katsoo ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen menetelleen virheellisesti, kun

se on hyväksynyt tämän selittämättä miksi, vaikka valittaja oli riitauttanut tämän. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on näin ollen loukannut perusteluvelvollisuutta, yhdenvertaisuusperiaatetta ja suhteellisuusperiaatetta sekä toiminut vastoin asetuksen N:o 17 15 artiklaa sakkoa laskiessaan.

65 Komission mukaan tämä valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska valittaja ei ollut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kirjallisessa eikä suullisessa käsittelyssä riitauttanut sitä, että KNP:n oli katsottu olevan vastuussa siitä Badischen käyttäytymisestä, joka merkitsi kilpailusääntöjen rikkomista.

66 Valituksenalaisen tuomion 17 kohdasta käy tästä seikasta todellakin ilmi, että "KNP — — osti saksalaisen pakkaustenvalmistajan Herzberger Papierfabrik Ludwig Osthushenrich GmbH und Co KG:n siten, että omistusoikeuden siirto tuli voimaan 31.12.1986; viimeksi mainitun yhtiön tuotantoyksikkö Badische — — osallistui PC:n, JMC:n ja talousjaoston kokouksiin", mutta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on kuitenkin 55 kohdassa todennut komission katsoneen "aiheellisesti, että kantaja on vastuussa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevästä toiminnasta Badischen osalta" ja 104 kohdassa komission katsoneen "aiheellisesti kantajan osallistuneen kartelliin vuoden 1986 puolivälistä vuoden 1991 huhtikuuhun". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei kuitenkaan ole missään kohtaa valituksenalaisessa tuomiossa lausunut siitä, miksi KNP:n on katsottu olevan vastuussa Badischen osallistumisesta kartelliin sinä aikana, jolloin se ei vielä ollut KNP:n omistuksessa.

67 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 48 ja 50 kohdassa todennut ja toisin kuin komissio on väittänyt, valittaja on nimenomaisesti kirjallisissa huomautuksissaan vaatinut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta ratkaisemaan, mitä siitä seurasi, että Badische kuului valittajan konserniin vasta 1.1.1987 lukien.

68 Tästä johtuu, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jättänyt noudattamatta perusteluvelvollisuutta, kun se ei ole lausunut valittajan väitteestä, jonka mukaan sitä ei olisi saanut missään tapauksessa pitää vastuussa siitä kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Badische oli syyllistynyt, kuin vasta siitä lähtien, kun se oli hankkinut Badischen omistukseensa.

69 Tästä syystä valituksenalaisen tuomion tuomiolauselman 1 kohta on kumottava.

70 EY:n tuomioistuimen perussäännön 54 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan silloin, kun muutoksenhaku todetaan aiheelliseksi, yhteisöjen tuomioistuin kumoaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päätöksen. Yhteisöjen tuomioistuin voi joko ratkaista asian lopullisesti itse, jos asia on ratkaisukelpoinen, tai palauttaa asian ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Koska asia on ratkaisukelpoinen, valittajalle määrättävän sakon suuruus on ratkaistava lopullisesti.

Kumoamisvaatimus

71 Siitä, kuinka pitkältä ajalta valittajan on katsottava olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, ja erityisesti siitä, että sen on katsottu olevan vastuussa siitä Badischen käyttäytymisestä, joka merkitsi kilpailusääntöjen rikkomista, ajalta ennen kuin valittaja hankki sen omistukseensa, on todettava, että luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön, joka johtaa kyseistä yritystä aikana, jolloin kilpailusääntöjä on rikottu, on lähtökohtaisesti vastattava kilpailusääntöjen rikkomisesta, vaikka kilpailusääntöjen rikkomisesta tehdyn langettavan päätöksen tekemispäivänä yrityksen toiminnan harjoittaminen olisi toisen henkilön vastuulla.

72 Tässä tapauksessa on riidatonta, että Badische osallistui kartelliin vuoden 1986 puolivälistä 1.1.1987 saakka, jolloin se kuului saksalaiselle pakkaustenvalmistajalle Herzberger Papierfabrik Ludwig Osthushenrich GmbH und Co KG:lle. Valittaja hankki yhtiön omistukseensa niin, että tämä säilytti oikeushenkilöllisyytensä, ja niin, että omistusoikeuden siirto tuli voimaan vasta

31.12.1986, josta lähtien valittaja on, kuten päätöksen 149 perustelukappaleen toisessa kohdassa on todettu, koko sen ajan, jona kilpailusääntöjä on katsottu rikotun, "omistanut 95 prosenttia" siitä.

73 Valituksenalaisen tuomion 46—50 kohdassa ilmoitetuista syistä valittajan on katsottava olevan vastuussa siitä kilpailusääntöjen rikkomisesta, johon Badische on syyllistynyt tammikuusta 1987 huhtikuuhun 1991. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tavoin on nimittäin

"46 — — todettava ensinnäkin, ettei [valittaja] väitä, ettei se olisi voinut vaikuttaa ratkaisevasti KNP Vouwkartonin ja Badischen myyntipolitiikkaan.

47 Seuraavaksi on todettava olevan selvää, että [valittajan] hallituksen jäsen osallistui PWG:n kokouksiin vuoteen 1988 saakka ja jopa toimi PWG:n kokousten puheenjohtajana. Päätöksen mukaan PWG oli se foorumi, jossa tärkeimmät kilpailunvastaiset keskustelut käytiin, mitä toteamusta [valittaja] ei kiistä.

48 Tässä tilanteessa on katsottava komission näyttäneen toteen, että [valittajalla] oli hallituksensa jäsenen välityksellä aktiivinen osuus KNP Vouwkartonin kilpailunvastaisissa toimissa. Kun [valittajalla] oli tällä tavalla osuus siinä, että yksi sen tytäryhtiöistä osallistui kartelliin, se on väistämättä tiennyt Badischen osallistuvan samaan kilpailusääntöjen rikkomiseen kuin KNP Vouwkarton ja myös hyväksynyt sen.

49 Se, että [valittajan] hallituksen jäsen lakkasi osallistumasta PG Paperboardin toimielinten kokouksiin vuonna 1988, ei vaikuta [valittajan] vastuuseen. [Valittajan] kuitenkin kuului emoyhtiön ominaisuudessaan ryhtyä tytäryhtiöitään kohtaan tarvittaviin toimenpiteisiin, jotteivät ne jatka sellaista kilpailusääntöjen rikkomista, josta emoyhtiö tiesi. [Valittaja] ei ole sitä paitsi kiistänyt sitä, ettei se edes yrittänyt estää kilpailusääntöjen rikkomisen jatkumista.

50 Tästä seuraa myös, että se, että KNP Vouwkarton myytiin Mayr-Melnhofille omistusoikeuden siirron tullessa voimaan 1.1.1990, ei ole vaikuttanut [valittajan] vastuuseen Badischen kilpailunvastaisen toiminnan jatkumisesta."

74 Valituksenalaisen tuomion perustelujen ja edellä niihin tehdyn täydennyksen perusteella valittajalle määrätyn sakon suuruudeksi on vahvistettava 2 600 000 euroa.

Oikeudenkäyntikulut

75 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan ensimmäisen kohdan mukaan silloin, kun valitus on perusteltu ja yhteisöjen tuomioistuin ratkaisee itse riidan lopullisesti, se päättää oikeudenkäyntikuluista. Työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan, jota sovelletaan 118 artiklan nojalla valituksen käsittelyyn, asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut.

76 Koska valittaja on suurimmaksi osaksi hävinnyt valituksensa, sen on vastattava omista oikeudenkäyntikuluistaan sekä korvattava komissiolle kaksi kolmannesta sille tässä oikeusasteessa aiheutuneista kuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-309/94, KNP BT vastaan komissio, 14.5.1998 antaman tuomion tuomiolauselman 1 kohta kumotaan.**

2) **EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta (IV/C/33.833 — Kartonki) 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY 3 artiklassa NV Koninklijke KNP BT:lle määrätty sakko vahvistetaan 2 600 000 euroksi.**

3) **Muilta osin valitus hylätään.**

4) **NV Koninklijke KNP BT:n on vastattava omista oikeudenkäyntikuluistaan, ja se velvoitetaan korvaamaan Euroopan yhteisöjen komissiolle kaksi kolmasosaa sille tässä oikeusasteessa aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista.**

5) **Euroopan yhteisöjen komission on vastattava yhdestä kolmasosasta sille tässä oikeusasteessa aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja.**

La Pergola Wathelet Edward

Jann Sevón

Julistettiin Luxemburgissa 16 päivänä marraskuuta 2000.

R. Grass A. La Pergola

kirjaaja viidennen jaoston puheenjohtaja